

ГЛАВА 8
ПРАВА И СЛОБОДИ
Основно ниво
Моите права-твоите права

8.1. Желби и потреби: што ми е важно?

Учениците учат да разликуваат помеѓу она што го сакаат и она што е нивна основна потреба

8.2. Човекови права: што претпочитаат тие?

Учениците ги споредуваат нивните потреби со написи од Универзалната декларација на човекови права

8.3. Анкета: што знаат и мислат луѓето за нас

Учениците прават анкета за човековите права

8.4. Човекови права во живо!!!

Презентирање и дискусија за резултатите од анкетата

Глава 8: Основен концепт- „Права и слободи” (за основно ниво)

Основни информации за наставниците: човекови права: што е важно за мене? За тебе? За другите?

Човековите права наједноставно можат да бидат дефинирани како оние видови на права кои се наследни по нашата природа и без нив не можеме да напредуваме како човечки суштества.

Човековите права и фундаменталните слободи ни дозволуваат да се развиваме и да ги користиме нашите човекови квалитети, нашата интелигенција, нашите таленти и нашата свест и тие ни дозволуваат да си ги задоволиме нашата духовна и други потреби. Тие се темелат на зголемената човекова побарувачка за живот во која наследената гордост и вредноста на секое човечко суштество се почитува и заштитува.

Оваа глава избобилува со основни информации за наставниците во основно училиште кои сакаат да ја подигнат свеста за вредноста на човековите права, како и чувството за реципроцитет и универзалност врз кои се темелат човековите права. Тоа е само појдовна точка, која треба да биде поддржана со истражување и проучување и/или со користење на упатства и аудио-визуелни материјали кои веќе се достапни. Со тоа, со надеж, ќе се поттикне постојан процес на адаптација и развивање на сите нивоа на поучување во еден свет со толку многу различни култури.

Декадата на Обединетите Нации за Образование за Човековите права (1995-2004) го дефинираше образованието за човековите права како “дисеминација, обучувачки, и информациски напори кои имаат за цел да изградат универзална култура на човекови права низ ширење на знаење и вештини и обликување на ставови кои се насочени кон:

- Зајакнување на почитта кон човековите права и фундаментални слободи
- Целосен развој на човечката личност и чувството на гордост
- Промовирање на разбирањето, толеранцијата, полова еднаквост и пријателство кај сите нации, домородци и расни, етички, национални, религиозни и лингвистички групи
- Давање можност на сите луѓе да земат активно учество во општеството
- Продолжување на активностите на Обединетите Нации за Одржување на Мирот (Адаптирано од План за Акција на Декадата на Обединетите Нации за Образование за Човековите Права (1995-2004) параграф 2.)

Овој процес ќе зависи од засебните образовни системи, кои многу се разликуваат, но најмалку од степенот на дискреција во кој наставниците мора да си ги постават своите

поучувачки цели. Сепак, наставникот секогаш ќе биде најглавната личност во преземање нови иницијативи за работа и тој/таа носат огромна одговорност при комуникацијата и промовирање на принципите на човекови права во училиницата. Сепак, само поучувањето за човекови права не е само по себе доволно. Тие вредности треба да се присутни во училиницата заедно со процесите на демократско донесување на одлука и дејствување. Учениците не само што ќе сакаат да научат за човековите права, туку тие учат низ нив и со нивна помош.

Фактот дека Универзалната Декларација за Човекови Права⁴ има скоро глобална валидност и применливост е многу важно за наставникот. Работејќи со начела кои се со години наназад прифатени и применети, наставникот може гордо да рече дека тој/таа промовира нормативен систем кој е признаен од интернационалната заедница и нејзините влади. Образовниот систем се разликува многу. Сепак, кога поучува за човековите права, наставникот има и втора улога - односно, тие поучуваат на таков начин со тоа што ги почитуваат човековите права во училиницата и самата училишна околина.

Ова значи избегнување на секакво лицемерие. Наједноставно кажано, лицемерието се однесува на ситуации во кои темата за која поучува наставникот е очигледно зависна од тоа како наставникот поучува. На пример, “Денес ќе учиме за слобода на изразување - ти таму во последниот ред, замолкни!” На овој начин, учениците ќе научат многу за моќта, и со тоа помалку за човековите права и почитта кон човековата гордост, која е во суштината на човековата слобода. Бидејќи учениците поминуваат добар дел од времето во проучување на наставникот и можат да развијат претстава за личните мислења на наставникот, таквиот вид на однесување може да предизвика наставникот да има многу мал позитивен ефект. Поради потребата да удоволат, на пример, учениците може да се обидат да ги “присвојат” личните ставови на наставникот, без да размислуваат за себе. Ова може да е причината, барем на почетокот, зошто тие не ги искажуваат своите ставови. Во најлош случај, лицемерието предизвикува сериозни прашања за како да се зачува и промовира човековата гордост и на наставникот и на учениците во училиницата, како и во училиштето и во општеството. Ова бара од наставниците да изнајдат начини и средства да ги инволвираат другите страни во процесот на одлучување што да се прави, како тоа да се направи; тоа значи да не се инволвираат само учениците, директорите, образовните надлежни лица, и родителите, туку и, ако е возможно, членови на заедницата во кои тие работат и живеат.

Целта на образованието за демократско општество и човекови права е да го поддржи развојот на компетенциите во овие подрачја. Оваа глава го има следниот компетенциски профил:

⁴ Усвоена од Собранието на Обединетите Нации на 10 декември 1948

Компетенции во...		
Политичка анализа и суд	Употреба на методи	Донесување на политички одлуки и дејствување
**	***	*

Активности

Во оваа лекција можат да се користат различни активности за поддршка на учениците. Наставникот мора да одлучи дали сите или само неколку ученици имаат потребна дополнителна подготовка за да можат да работат со овие Активности

- Пребарување во библиотека
- Пребарување на Интернет
- Повеќе интервјуа и анкети
- Интерпретирање на слики
- Мисловни мапи
- Повеќе на постери
- Одржување на изложби
- Планирање и правење презентации
- Подготвување фолии за графоскоп или Power Point презентации
- Пишување написи за во весник
- Драматизација
- Учество во дебати

Глава 8:Права и Слободи

Мои права-твои права?

Човекови права: што ми е важно? Тебе? На другите?

Наслов на лекција	Цели на учењето	Задачи на ученикот	Ресурси	Методи
Лекција 1: Желби и потреби	Учениците учат дека нивните индивидуални желби - идеите и нештата кои тие би сакале да ги имаат и да ги реализираат- се исто толку важни како и нештата кои на луѓето им се потребни со цел да имаат пристоен живот.	Учениците избираат слики кои ги претставуваат нивните желби и потреби и дискутираат и одлучуваат за нив.	Конец, клин, исечоци (слики) од списанија, работен материјал.	Групна работа.
Лекција 2: Човекови права: што претпочитаат тие?	Со поврзување на секоја нивна индивидуална потреба со натпис од Универзалната Декларација на Човекови Права, учениците учат да препознаат дека декларацијата е направена со цел да ги пресретне потребите на луѓето.	Учениците размислуваат за првиот час со помош на листа или избран натпис од Универзалната декларација за Човекови Права.	Работен материјал (поедноставена верзија од Универзалната Декларација за Човекови Права), листи со потреби од глава 8, час 1.	Групна работа, истражување.
Лекција 3: Анкета: што знаат и мислат	Учениците го продлабочуваат своето знаење со	Учениците припремаат анкета и	Работни материјали, хартија, пенкала	Анкети во групи.

<p>луѓето околу нас?</p>	<p>интервјуирање на возрастните за нивните ставови и нивното познавање на човековите права. Забележуваат колку индивидуалните човекови права можат да бидат различно вреднувани.</p>	<p>вежбаат како ќе ја спроведат во училиницата. Самата анкета треба да биде направена како домашна задача за време на наредната недела.</p>	<p>и моливи.</p>	
<p>Лекција 4: Човекови права во живо!</p>	<p>Учениците стануваат свесни за тоа како луѓето различно ги вреднуваат човековите права со презентирање на резултатите од нивното истражување. Размислуваат за своите процеси на учење и со тоа го овозможуваат трансферот на знаење и компетенциите.</p>	<p>Учениците ги презентираат и дискутираат резултатите од својата анкета. Размислуваат за целиот процес на учење.</p>	<p>A4 хартија.</p>	<p>Групна дискусија, пленарна дискусија.</p>

Час/Лекција 1

Желби и потреби: што ми е важно?

Учениците учат да разликуваат помеѓу она што го сакаат и она што е нивна основна потреба

Цели на учењето	Учениците учат дека нивните индивидуални желби-идеите и нештата кои тие би сакале да ги имаат и да ги реализираат- се исто толку важни како и нештата кои на луѓето им се потребни со цел да имаат пристоеен живот.
Задачи на учениците	Учениците избираат слики кои ги претставуваат нивните желби и потреби и дискутираат и одлучуваат за нив.
Ресурси	Конеч, клин, исечоци (слики) од списанија, работен материјал.
Методи	Групна работа.

Информација

Човековите права имаат и етичка и легална основа. Иако човековите права како целина се сметаат за невидливи, сепак јасно е дека секоја индивидуа има јасна слика што нему/нејзе им е важно во животот. Што е уште поважно е дека треба да се разбере - особено за адолесцентите - дека не сите потреби се основни потреби кои се препознаени како права во рамките на интернационалните стандарди кај човековите права. Повеќе разлика помеѓу желби и потреби, почитување на начините на кои одредени луѓе повеќе уважуваат некои права од други, и во исто време прифаќање на важноста на кохезивната рамка на човекови права, е долготраен процес на учење. Иако легалните аспекти на човековите права не се обработени во овој час, наставниците треба да бидат свесни дека обврзувачките легални договори - кои владите ги потпишале како знак на согласност - се темелат врз нормативната рамка на Унверзалната декларација за човекови права. Во Европа, главниот обврзувачки легален договор за човекови права е Конвенцијата за Заштита на човековите права и основните слободи (Европска конвенција за човекови права).⁵

⁵ ETS број , отворен на 4-ти ноември 1950 и стапен на сила 3ти септември 1953

Опис на часот

Училницата треба да биде наредена на таков начин за да можат учениците да работат во групи од по 4 до 6 ученици. Наставникот треба да ги стави сите материјали кои се потребни за овој час на посебна маса од која учениците ќе може да земаат и да враќаат материјал на крајот на часот. Сопствеништвото е најглавен фактор во успешен ОДГ/ОЧП и наставникот и учениците треба да гледаат на својата училница како простор за живеење за кој треба да се грижат. Треба да има што е можно повеќе исечоци од списанија закачени на ѕидовите на училницата.

Наставникот ги собира учениците пред “ѕидот со слики” и започнува дискусија:

- Кои се вашите искуства кога ги собиравте овие слики?
- Дали нешто ве изненади? Ако има, што е тоа?

После неколку минути како воведен разговор, наставникот им дава задача на двајца ученици да го држат конецот (околу 4 метри долг) и 12 закачалки за облека. Наставникот потоа зема две припремени картички со зборовите ПОТРЕБИ и ЖЕЛБИ. Наставникот ги става на левиот и десниот крај на конецот и им вели на учениците да размислат која слика ќе ја стават под ПОТРЕБИ, а која под ЖЕЛБИ. Откако сите ќе одлучат, наставникот им вели на двајца ученици да ги закачат своите предлози и да објаснат зошто донеле таква одлука. Потоа, наставникот треба да ја објасни разликата помеѓу потреби и желби низ дискусија со учениците, но треба да води сметка да не го прави тоа со дефиниции, туку со собирање и подредување на објаснувањата на учениците.

Во групи од четворица до шест, учениците треба да одберат 10 слики од целата колекција, пет од категоријата ПОТРЕБИ и пет од категоријата ЖЕЛБИ. Секоја група ја добива оваа задача во пишана форма (која наставникот ја дава или ископирана или ја запишува на табла).

Задача и презентација:

- Како група, учениците треба да одберат 10 слики од целата колекција. Од нив, пет треба да се од категоријата ПОТРЕБИ и пет од категоријата ЖЕЛБИ (ако две или повеќе групи сакаат иста слика, изнајдете некое решение).
- Групите треба да дискутираат за своите избори и се обидуваат да дадат одговори на следните прашања:
 - Зошто ова е важно во мојот живот?
 - Што би значело ако го немам ова во мојот живот?

- Што сакам да имам или да добијам подоцна во мојот живот?
 - Што значи тоа за мене како момче/девојче?
- Десетте избрани слики треба да бидат подредени според важност и учениците треба да објаснат зошто тоа го направиле така. Треба да изнајдат решение кое ќе биде најдобро за сите членови на групата.
 - Двете групи треба да ги држат краевите на крајот, и еден ученик треба да го објасни изборот што го направил. Само првиот и последниот избор треба да се објасни. На крај, учениците треба да објаснат со свои зборови која е разликата помеѓу потреби и желби. Дали можат да најдат “дефиниција” за нив?

Крајот се закачува на ѕидот (или на друго место во училницата) заедно со сите избрани слики.

Час/Лекција 2

Човекови права: што претпочитаат тие?

Учениците ги споредуваат нивните потреби со текстови од Универзалната Декларација на Човекови права

Цели на учењето	Со поврзување на секоја нивна индивидуална потреба со натпис од Универзалната декларација на човекови права, учениците учат да препознаат дека декларацијата е направена со цел да ги сретне потребите на луѓето.
Задачи на учениците	Учениците размислуваат за првиот час со помош на листа или одбра натпис од Универзалната декларација за човекови права.
Ресурси	Работен материјал (поедноставена верзија од Универзалната декларација за човекови права), листи со потреби од глава 8, час 1.
Методи	Групна работа, истражување.

Опис на часот

На почетокот на часот, наставникот треба да ги сумира резултатите од претходниот час. Наставникот треба да направи поврзаност помеѓу потребите и човековите права и да направи кратка презентација за историјата на човековите права (видете го работниот материјал со наслов “Човекови права: листа за споредување права и потреби”). Излагањето на наставникот не треба да трае повеќе од 10 минути.

Учениците добиваат задача да ги поврзат нивните лични потреби (кои ги имаат дефинирано) со човековите права прикажани на поедноставената листа на човекови права (работен материјал). Треба да работат во истите групи како и претходниот час и треба да ги имаат предвид следните прашања: кои човекови права се важни за нив, па макар и тоа да е несвесно? Дали може да ја разберат врската помеѓу права и потреби? Дали може да се сетат на примери од секојдневниот живот кои можат да го поврзат со одредени права? Работниот материјал може да помогне за ова. Наставникот треба да одлучи дали ќе работи со поедноставената верзија на Универзалната декларација на човекови права или со оригиналниот документ (достапен на www.un.org/en/documents/udhr/). Со користење на поедноставената верзија, ученикот треба веднаш да разбере дека човековите права се развиле врз основа на секојдневните потреби.

Примерок од работниот материјал:

Листа на основни права	ПОТРЕБИТЕ кои ги дефинираваме	На кој натпис од оригиналната декларација на човековите права ова припаѓа?
<i>Правото на живот</i>		
<i>Правото на работа</i>		
<i>Правото за сопствеништво</i>		
<i>Правото на слободен говор</i>		
.....		

Учениците треба да се обидат ги ископираат нивните листи на потреби со онаа од претходниот час на работниот материјал. Ова нема да биде лесно, бидејќи зборовите за потребите и правата нема да се исти. Ова може да стимулира дискусија и да поттикне одлуки кои не се секогаш јасни. Ова е намерно.

Како втор чекор, групите кои имаат завршено треба да ги споредуваат своите листи со оригиналната декларација на човекови права.

На крајот на овој час, една листа од целиот класот треба да биде завршена. Ова значи дека листите од групата треба да бидат копирани на една поголема листа, која ќе биде презентирана пред сите. Ако има компјутери, учениците може да направат електронска листа, со користење на работниот материјал како шема. Оваа задача треба да биде дадена на помали групи на ученици кои ова можат да го направат за домашна задача. Ако е потребно, наставникот може да ја направи листата.

Час/Лекција 3

Анкета: што знаат и мислат луѓето околу нас

Учениците прават мала анкета за човековите права

Цели на учењето	Учениците го продлабочуваат своето знаење со интервјуирање на возрасни за нивните ставови и нивното познавање на човековите права. Забележуваат колку индивидуалните човекови права можат да бидат различно вреднувани.
Задачи на учениците	Учениците припремаат анкета и вежбаат како ќе ја спроведат во училиницата. Самата анкета треба да биде направена како домашна задача за време на наредната недела.
Ресурси	Работни материјали, хартија, пенкала и моливи.
Методи	Анкети во групи.

Опис на часот

Класот сега има листа на човекови права (која намерно не е комплетна листа). Од таа листа станува очигледно дека и без познавање на концептот на човекови права, сите знаат дека луѓето имаат потреби и тие потреби се многу слични со правата претставени во текстовите од Универзалната декларација на човекови права. Со осознавање на тоа, учениците делумно ја реконструираат историјата на човекови права, кои сепак, не се направени по случаен избор во изолација, туку се развиени од идејата дека сите луѓе имаат основни права кои никој не смее да им ги одземе.

На третиот и четвртиот час, учениците треба да направат кратка анкета. Во својата локална заедница, треба да се обидат да најдат што асоцира на човекови права, како човековите права се оценети и кое ниво за разбирање на основните човекови права го имаат луѓето.

Учениците треба да направат, спроведат и оценат кратка анкета, со цел да разберат како човековите права се присутни во нивната непосредна близина. Наставникот им дава работен материјал на кој може да ги запишат одговорите според одредени категории: лични ставови кон човековите права, познавање на човековите права, моменталната

состојба на човековите права во нивната земја. Учениците треба да анкетаат возрасни (роднини, пријатели, соседи, случајни минувачи) и да ги поставуваат следните прашања:

- Дали мислиш дека е важно човековите права да се воведат во целиот свет? Ако да, зошто? Ако не, зошто?
- Кои правила треба да се заштитат најмногу низ светот?
- Кој е одговорен за тоа да се спроведе?
- Кои права треба најмногу да се заштитат во нашата земја?
- Кој е одговорен за тоа да се спроведе?

Учениците треба да се внимателни да не осудуваат без разлика дали ставовите кои се изнесени се правилни. Тие треба само да ги запишат одговорите.

Ситуациите на интервјуа не се лесни и можеби ќе биде покорисно тие да се симулираат во училищата. Мала група ученици треба да бидат интервјуирани, а двајца ученици треба да бидат случајни минувачи. Интервјуата со роднините и пријателите исто така би требало да се извежбаат. Важно е учениците да не заборават да се претстават и да ја објаснат целта на интервјуто. За време на вежбањето на интервјуата, другите ученици треба да гледаат и да даваат конструктивни забелешки. На тој начин сите учат.

Прашања за кои треба да се размислува:

- Како се запишуваат забелешките?
- Каква е поделеноста на улоги во групата која интервјуира?
- Како ќе се претстават резултатите на следниот час?

Наставникот им дава една недела на учениците за да ги спроведат интервјуата. Најдобро е ако интервјуата се спроведат во мали групи.

Час/Лекција 4

Човекови права во живо!

Презентирање и дискусија за резултатите од анкетата

Цели на учењето	Учениците стануваат свесни за тоа како луѓето различно ги вреднуваат човековите права со презентирање на резултатите од нивното истражување. Размислуваат за своите процеси на учење и со тоа го овозможуваат трансферот на знаење и компетенции.
Задачи на учениците	Учениците ги презентираат и дискутираат резултатите од својата анкета. Размислуваат за целиот процес на учење.
Ресурси	A4 хартија.
Методи	Групна дискусија, пленарна дискусија.

Информација

Дискусија (размена на аргументи, од Латински *discussio*, аргумент) е специфична форма на вербална дискусија помеѓу две или повеќе личности во која се разговара на една или повеќе теми – дискутирани - каде секоја страна ги претставува своите аргументи. Дискусијата треба да се одржува во духот на взаемна почит. Добар стил на дискусија бара од говорителите да дозволат, дури и да поттикнат погледите и мислењата на другите да бидат искажани, да се разгледаат внимателно наместо веднаш да се отфрлат. Личните квалитети како смиреност, став, и учтивост се предност за двете страни. Во најдобар случај, дискусијата би водела до решение на проблемот или компромис кој ќе биде прифатлив за двете страни.

Во модерните општества, дискусиите се цивилизирани, односно, ненасилен начин за справување со контроверзијата кога се работи за конфликти на интереси и цели. Конфликтите не се потиснати, туку се решаваат. Со учење и примена на вештините на дискусија, учениците учат основен елемент за градење и одржување на мир во општеството.

Опис на часот

Учениците треба да ги претстават резултатите од нивните анкети во врска со ставовите, знаењето и имплементацијата на човековите права. Нема да е можно да се претстават сите резултати на еден час. Наместо тоа, класот треба да биде поделен на три групи, каде секоја група ќе ги претставува заедничките резултати.

Само најопштите забелешки ќе можат да се изнесат на пленарната дискусија, која ќе биде основа за крајна дискусија.

Се препорачува секој студент да си направи забелешки на парче хартија за она што за нив беше најзачудувачки, најзадоволително, и највознемирувачки за интервјуто.

Овие белешки треба да бидат напишани така што ќе можат да се закачат некаде во училиницата.

Во нашата земја сèуште постои прекршување на човековите права

Се изненадив колку луѓе сакаа да одговорат на прашањата.

Спецификите за човековите права не се генерално познати.

За финалната дискусија важно е наставникот да не заклучува дека учениците сега знаат сè за човековите права. Ова е само прва анализа на пристапот кон човековите права. Учениците треба да бидат мотивирани и да сакаат да продолжат да размислуваат за човековите права и да одржуваат критичка гледна точка. Наставникот мора да продолжи да ги охрабрува мотивираните ученици да научат повеќе за човековите права со проучување на работата на Обединетите Нации, Советот на Европа, или групите за човекови права како Амнестија Интернационал.

Сите клучни реченици од резултатите од интервјуата треба да се истакнат во училиницата и учениците треба да ги прочитаат во себе. Потоа треба да следи дискусија која може да биде поделена во прашања и одговори во врска со следното:

- Процес на учење
- Ново знаење

- Искуства за време на интервјуата
- Идеи за тоа како да се продолжи да се работи на темата за човекови права како клас или посебно.

Оттука, би било добро ако секој кој бил вклучен (наставникот, учениците и целото училиште) разбира како работата на оваа тема ќе продолжи во иднина. Темата за човекови права секогаш ќе биде интересна за луѓето - тоа не е само тема која треба да биде завршена со листа на работи кои треба да се направат.